

TARTU ÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Kaur Aluoja

VAIMSE TERVISE SEKTORI ETTEVÕTETE

KASVU PIIRAVAD TEGURID EESTIS

Bakalaureusetöö

Juhendaja: nooremlektor Piia-Vettik Leemet

Tartu 2025

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Sisukord

Teemaga seotud olulisemad mõisted.....	5
1. Vaimse tervise ettevõtete olemus ja varasema kirjanduse ülevaade.....	5
1.1 Vaimse tervise ettevõtete olemus ja väljakutsed.....	5
1.2 Varasema kirjanduse ülevaade.....	8
2. Vaimse tervise ettevõtete rahastamisvõimalused ja tuluallikad.....	12
2.1 Riiklikud lepingupartnerid.....	13
2.1.1 Ohvriabi: Traumast taastumist toetav vaimse tervise abi (TTTVT).....	13
2.1.3 Rehabilitatsiooniteenused.....	14
2.2 Kindlusjuhtumite nõuete täitmine.....	15
2.3 Eraklientide kaasamine.....	15
3. Vaimse tervise ettevõtteid piiravad tegurid Eestis intervjuude põhjal.....	16
3.1 Metoodika ülevaade.....	16
3.2 Tulemused.....	18
3.2.1 Intervjuude tulemused avatud küsimuste osas.....	18
3.2.2 Likert tüüpi skaalal väidete tulemused.....	23
3.2.3 Empiirika osa järelused.....	26
Kokkuvõte.....	27
Viidatud allikad.....	29
LISA A. Teraapiafondi rahastatavad teenused.....	33
LISA B. Tervisekassa nõuded lepingupartnerile (Nõuded ruumidele).....	34
LISA C. Tervisekassa nõuded lepingupartnerile (Nõuded ruumidele ja personalile).....	35
LISA D. Intervjuu küsimused koos viidetega.....	36
LISA E. Autori koostatud kutse intervjuule.....	37
LISA F. Intervjuu briifingu tekst.....	37
LISA G. Avatud küsimuste osa peamised leiud.....	38
Summary.....	41

Sissejuhatus

Vaimne tervis on ühiskonnas järjest suuremat tähelepanu saanud, kuid sellega paralleelselt on tervishoiu- ja sotsiaalhoolekande sektoris tegutsevate ettevõtete, sealhulgas vaimse tervise ettevõtete arv vähenenud (*ER033*: Registreeritud ja pankrotistunud ettevõtted | Näitaja, Tegevusala ning Vaatlusperiood. Statistika andmebaas, s.a.). Vaimse tervise teenuste turgu uurides selgub, et suur hulk spetsialiste tegutsevad erapraksise näol mikroettevõtetena.

Tervise Arengu Instituudi ja Tartu Ülikooli 2021.–2022. aasta küsitlus näitas murettekitavaid trende Eesti elanikkonna vaimses tervises. Uuringu kolme laine jooksul selgus, et suur osa inimestest on kogunud ärevust, depressiooni ja liigset stressi. Uuringus tunnistas 19% vastanutest muret oma vaimse tervise pärast, 10% tundis, et nad ei suuda toime tulla elu suurenevate raskustega ja 16% märkis, et nende vaimne tervis on koroonakriisi algusest saati halvenenud. Lisaks näitasid tulemused, et peaaegu 40% vastanutest koges vaimset kurnatust ja uneprobleeme ning ligi kolmandikul vastanutest esines kõrge depressioonirisk. (Tervise Arengu Instituut, 2021; Tervise Arengu Instituut 2022)

Vaimse tervise ettevõtluse maastik on mitmekesine, hõlmates nii traditsioonilisi tervishoiuteenuseid pakkuvaid ettevõtteid, näiteks Confido, Tartu Ülikooli Kliinikum ja Põhja-Eesti Regionaalhaigla, kui ka innovaatilisi ideid rakendavaid ettevõtteid, mis pakuvad digitaalseid lahendusi vaimse heaolu toetamiseks, näiteks MTÜ Peaasjad. Selle mitmekesisuse tõttu on oluline uurida, kuidas erinevate ettevõtete arengusuunad mõjutavad nende edukust.

Tihti peale on kliendi teekond vaimse tervise abini aeganõudev ja vaevarohke. Teraapiakoolkondi on mitmeid, mis erinevad teraapia läbiviimise meetoodika poolest. Erinevate teraapiate pakkujaid on palju, mistõttu puudub abiotsijal kindel arusaam, kelle poole oma probleemiga pöörduda. Psühholoogilise nõustamise juures on väga suur roll inimeste kokkusobivusel ja usaldusel, mistõttu peab abivajaja mõnel juhul läbi käima mitu vaimse tervise spetsialisti, enne kui ta jõuab soovitud abini. (Tervise arengu instituut, 2022)

Käesoleva töö eesmärgiks on tuvastada vaimse tervise sektori ettevõtete kasvu piiravaid tegureid Eestis. Autor uurib, millised tegurid piiravad vaimse tervise ettevõtete edu.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgnevad uurimisülesanded:

1. Defineerida vaimse tervise ettevõtlus ning luua sellest Eesti tingimustes ülevaade.
2. Luua ülevaade ettevõtlust mõjutavatest teguritest varasema kirjanduse alusel.

3. Kaardistada võimalikud tuluallikad vaimse tervise ettevõtluse kontekstis Eestis.
4. Viia läbi intervjuud erinevate vaimse tervise ettevõtete juhtidega Eestis.
5. Teha intervjuudele toetudes järeldused, millised tegurid piiravad vaimse tervise valdkonnas tegutsevate ettevõtete kasvu Eestis.

Uurimistöö keskendub järgmistele küsimustele:

- Millised on vaimse tervise ettevõtete peamised arengut piiravad tegurid?
- Millised on vaimse tervise sektoris tegutsevate ettevõtete peamised tuluallikad?

Selle töö raames analüüsitakse olemasolevat kirjandust ning intervjuueeritakse vaimse tervise ettevõtete esindajaid. Tulemused võivad olla kasulikud nii ettevõtjatele, vaimse tervise probleemiga inimestele ning poliitikakujundajatele, aidates kaasa vaimse tervise teenuste arendamisele, kättesaadavusele ja vaimse tervise ettevõtete usalduse suurendamisele.

Teemaga seotud olulisemad mõisted

VKE - Väikese ja keskmise suurusega ettevõtte, töötajate arvuga kuni 249 inimest. (EAS, s.a.)

PRISMA - Eelistatud aruandlusüksused süsteemseks ülevaateks ja metaanalüüsiks *inglise k.*

Preferred Reporting Items for Systemic Reviews and Meta-Analysis

SKA - Sotsiaalkindlustusamet

TTTVT - Traumast taastumist toetav vaimse tervise abi

KOV - kohalik omavalitsus

OHVRIABI - Tasuta avalik sotsiaalteenus, mille eesmärgiks on säilitada või parandada ohvri toimetulekuvõimet. (*Ohvriabi | Sotsiaalministeerium, s.a.*)

1. Vaimse tervise ettevõtete olemus ja varasema kirjanduse ülevaade

1.1 Vaimse tervise ettevõtete olemus ja väljakutsed

Maailma Terviseorganisatsioon kirjeldab vaimset tervist järgnevalt: “Vaimne tervis on heaoluseisund, mis võimaldab inimesel oma võimeid realiseerida, igapäevaste elu pingetega toime tulla, õppida ja töötada tõhusalt ning on võimeline andma oma panuse kogukonna heaks.” (WHO, 2022). Oxfordi sõnastik käsitleb vaimset tervist kui “Vaimne tervis – meele tervis, mis erineb füüsilisest tervisest; inimese seisund seoses vaimse heaoluga; terve meeleseisund” (*mental health - Quick search results | Oxford English Dictionary, s.a.*).

Vaimse tervise ettevõtluse all mõistetakse kõiki tegevusi, mis on seotud vaimse tervise

edendamise, ennetamise, hindamise, ravi ja rehabilitatsiooniga. See hõlmab nii traditsioonilisi tervishoiuteenuseid pakkuvaid ettevõtteid (nt psühhiaatrikliinikud) kui ka innovatiivseid lahendusi, mis kasutavad ära tehnoloogilisi võimalusi (nt digitaalsed teraapiaplatformid). (Danielle Ramo, 2019)

Vaimse tervise valdkonna ettevõtlust mõjutavad mitmed spetsiifilised tegurid, mis on omased just sellele valdkonnale. Kokkuvõtte vaimse tervise ettevõtete väljakutsetest on toodud tabelis 1.

Tabel 1

Vaimse tervise sektori ettevõtete peamised väljakutsed.

Hinnastamine	Ettevõtja	Ühiskondlikud tegurid
Üks-ühele teenuste hinda on raske alla tuua.	Enamasti puudub erapraksisena töötaval vaimse tervise spetsialistil ettevõtlusalane haridus.	Vaimse tervise probleemidega kaasnev stigma.
Kriteeriumid teenuse osutajale on kõrged, mis tõstab hinda.	Erapraksisena toimimisel tekkivad lisakohustused nagu raamatupidamine, turundamine, veebilehekülje loome jne.	Riiklik tugi ainult diagnoosi olemasolul tekitab tunde, et abi vajavad ainult inimesed, kellel on diagnoos.
Riiklik tugi on ainult kindlatele juhtumitele.		Vaimse tervise alatahtsustamine
Inimesed toovad hinda üheks peamiseks piiravaks teguriks vaimse tervise teenuste kättesaadavusel.		

Allikas: autori koostatud tuginedes CDC, 2024; Sotsiaalkindlustusamet, 2024; ERR, 2023; Tervise Arengu Instituut, 2023 artiklitele.

Üheks peamiseks väljakutseks on vaimse tervise probleemidega kaasnev ning abi otsimist takistav ühiskondlik stigma. USA Haiguste Tõrje ja Ennetamise Keskus toob esile kolm stigma vormi: struktuurne stigma, ühiskondlik stigma ja enesekriitiline stigma. (CDC, s.a) Struktuurne stigma viitab seadustest ja poliitikast tulenevatele takistustele, mis piiravad teatud inimrühmade, sealhulgas vaimse tervise probleemidega inimeste, ligipääsu erinevatele ressurssidele ja võimalustele (Pugh et al., 2015). Ühiskondlik stigma hõlmab ühiskonnas laiemalt juurdunud stigma. Need on üldlevinud negatiivsed uskumused, arvamused ja

käitumismustrid. See võib tuua kaasa olukorra, kus inimesed tunnevad vaimse tervise raskustega isikute suhtes hirmu, kohtlevad neid ebaõiglaselt või hoiavad neist eemale. (Parcesepe & Cabassa, 2013). Enesekriitiline stigma tähendab, et isik ise võtab omaks ühiskonnas levinud negatiivsed hoiakud tema enda vaimse tervise probleemide suhtes. See võib viia sümptomite eitamise, professionaalse abi vältimise ja sotsiaalse isolatsioonini. (*Committee on the Science of Changing Behavioral Health Social Norms et al., 2016*)

Vaimse tervise kaks ravivõimalust on farmakoloogiline ja psühhosotsiaalne sekkumine.

Terapeutilise või psühholoogilise ravi all mõistetakse psühhosotsiaalseid sekkumisi, mille eesmärk on toetada inimese psüühilist, emotsionaalset ja sotsiaalset toimetulekut. Psühhosotsiaalsete sekkumiste puhul puudub ühtne ja üldtunnustatud klassifikatsioon, kuna tegemist on laia ja mitmekesise valdkonnaga. Mõistet kasutatakse katusterminina erinevat tüüpi sekkumiste kohta, mis võivad olla nii individuaalsed, kui grupipõhised. Psühhosotsiaalse sekkumise hulka kuuluvad näiteks psühhodünaamiline teraapia ja kognitiiv-käitumisteraapia. (*Psychosocial Interventions for Mental and Substance Use Disorders, 2015*)

Terapeutiline ravi saab enamasti toimuda ainult spetsialisti juuresolekul, mistõttu on odava teenuse pakkumine raskendatud. Paljude terapeutide tegutsemine erapraksisena tähendab, et teenuse hinnad on sageli kõrged, osaliselt tulenevalt mastaabiefekti puudumisest. Samas võib mastaabiefekti mõju osaliselt tasakaalustada asjaolu, et mitmed mikroettevõtetena tegutsevad terapeudid ei ületa käibemaksukohustuse lävendit ning seetõttu saavad pakkuda teenuseid käibemaksuvabalt, mis võimaldab neil hoida hindu optimaalsel tasemel.

Samuti on suureks probleemiks see, et riiklikul tööl olevad vaimse tervise spetsialistid keskenduvad rohkem farmakoloogilisele ravile, kui teraapia pakkumisele. Riiklik Tervisekassa rahastab teraapiavõimalusi vähesel määral. Lepingupartnerid saavad teenust osutada ainult väga spetsiifilistel ja kindlatel juhtudel, näiteks sotsiaalkindlustusameti poolt rahastatav Traumast taastumist toetav vaimse tervise abi vägivalla ohvritele (Ohvriabi | Sotsiaalkindlustusamet, 2024) või Teraapiafond, millele rahastust saab jagada ainult perearst olemasoleva diagnoosi puhul ja ainult kliinilise psühholoogi juurde, kellel on eelnevalt sõlmitud Tervisekassaga leping. Inimestel esineb vaimse tervise probleeme ka ilma diagnoosita.

Dr. Andres Abel juhib tähelepanu sellele, et vaimsest tervisest ei mõelda sageli samamoodi nagu füüsilisest tervisest. Näiteks pöörduakse füüsilise probleemi, nagu nahalööbe, korral kiiresti arsti poole, kuid paljud inimesed ei mõista, et ka ärevus võib olla ravitav seisund. Teadlikkus vaimse tervise probleemide mõjust, olulisusest ja ravivõimalustest on endiselt madal. Lisaks viitab Abel sellele, et psühhiaatrite ja psühholoogide vastuvõttudele pääsemine võib võtta mitu kuud. Abeli hinnangul ei ole kunagi piisavalt spetsialiste, et pakkuda õigeaegset abi kõigile abivajajatele. Seetõttu rõhutab ta juhtide rolli ja harituse olulisust töökohal. Uuringud kinnitavad, et tööandjate investeering ennetustegevustesse, näiteks probleemide varajane märkamine ja töötajatele abi kättesaadavaks tegemine, on märksa kuluefektiivsem kui vaimse tervise probleemide tagajärgedega tegelemine. (ERR, 2023)

Tervise Arengu Instituudi andmetel on vaimse tervise teenuste hind üks olulisemaid takistusi, mis piirab inimeste juurdepääsu vajalikele teenustele. Lisaks toodi oluliste teguritena välja tervishoiusüsteemist tulenevad piirangud, nagu pikad ootejärjekorrad ja plaanilise ravi kättesaadavuse piiratus. (Tervise Arengu Instituut, 2023) Sarnast leidu kinnitab ka USAs läbi viidud riiklik andmekogumisuuring, milles osales 14215 vastajat. 38% küsitletutest tõid välja, et ei saanud rahaliste piirangute tõttu vaimse tervise abi kasutada (*Section 8 PE Tables – Results from the 2018 National Survey on Drug Use and Health, 2018*). Need tulemused viitavad, et nii teenuste hind kui ka süsteemsed kitsaskohad kujutavad endast olulisi tõkkeid, mis mõjutavad teenuste kättesaadavust nii Eesti kui ka rahvusvahelises kontekstis.

1.2 Varasema kirjanduse ülevaade

Alljärgnevas peatükis kajastab autor varasemaid teadustekste, uuringuid ja metaanalüüse, mis käsitlevad VKEde arengut nii positiivselt kui ka negatiivselt mõjutavaid tegureid. Autor tutvustab varem kasutatud tööde metoodikat ja tulemusi.

Mitmed autorid (Beizitere et al., 2020; Kaarna et al. 2012; Fajarika et al. 2024; Farrokh et al., 2016; Wakkee et al., 2015) on uurinud, millised tegurid võiksid mõjutada ettevõtte arengut. Uuringute tulemused on mõne teguri puhul kokkulangevad, kuid esineb ka vastandlikkust selle näol, et osa uuringud on toonud välja rohkem tegureid kui teised ja osa on jaganud tegurid kategooriatesse, mida teised teinud ei ole. Tabelis 2 on tehtud lühikokkuvõtte varasemate uuringute eesmärkide, valimi, metoodika ja andmeanalüüsi kohta.

Tabel 2

Varasema kirjanduse ülevaade

Uuring	Beizitere et al., 2020	Kaarna et al., 2012	Fajarika et al., 2024	Farrokh et al., 2016	Wakkee et al., 2015
Eesmärk	Hinnata mikroettevõtete arengut piiravaid tegureid Lätis.	Analüüsida VKEde olukorda Eestis.	Leida ja sünteesida tegureid, mis mõjutavad VKEde kasvu.	Tutvuda ettevõtlus- ja väikeettevõtete kirjandusega ja teha kindlaks tegurid, mida peetakse VKEde edule kriitiliseks.	Leida mida on vaja kasvuks VKEdes, mis tüüpi tegevused viivad VKEd kasvule?
Valimi suurus	2511	1481	108 artiklit	-	1535
Valimi kirjeldus	Algvalimisse valiti Läti VKEd, millel oli õigus saada riiklikku toetust.	Eestis tegutsevad VKEd.	Elektroonilistest andmebaasidest leitud artiklid.	Erinevad artiklid VKEde kasvu kohta.	Madalmaades tegutsevad VKEd
Metoodika	Küsimustik.	Küsimustik ja intervjuud.	Süsteemne kirjanduse ülevaade ja PRISMA.	Kirjanduse ülevaade. Võrdleva lähenemise kujul ühtse kokkuvõtte loomine.	Veebiküsitlus.
Andmeanalüüs	Keskmine näitajad, varieeruvusnäitajad, risttabelite analüüs, variatsioonanalüüs (ANOVA)	Risttabuleerimine, dünaamika analüüs ja jaotuse analüüs.	Süsteemne kirjanduse ülevaade ja PRISMA.		Regressioonanalüüs

Allikas: autori koostatud tuginedes Beizitere et al., 2020; Fajarika et al., 2024; Farrokh et al., 2016; Kaarna et al., 2012; Wakkee et al., 2015 artiklitele.

Mitmed varasemad uuringud on kasutanud andmete kogumiseks peamiselt küsimustikke, mis saadeti ettevõtetele (Beizitere et al., 2020; Wakkee et al., 2015) või tehti

lisaks ettevõtetega läbiviidud intervjuusid (Kaarna et al., 2012). Lisaks on ettevõtlust mõjutavate tegurite kohta tehtud metaanalüüse, mis analüüsivad olemasolevat kirjandust (Fajarika et al., 2024) kui ka lihtsalt kirjandust uurivaid analüüse (Farrokh et al., 2016).

Nii Beizitere et al. (2020) kui ka Kaarna et al. (2012) valisid uuringu läbiviimiseks ja info kogumiseks küsimustiku, mille nad ettevõtetele saatsid. Beizitere et al. (2020) hindasid piiravaid tegureid viie palli skaalal, kus 1 tähistas "ei piira üldse" ja 5 "piirab väga". Kaarna et al. (2012) küsimustik koosnes 69 küsimusest, mis hõlmasid järgmisi valdkondi: ettevõtte profiil, ettevõtlust soodustavad ja pidurdavad tegurid, inimressursid, töötajate koolitus ja nõustamine, ärinõustamine ja konsulteerimisvõimalused, finantsvahendid ja nende kättesaadavus, koostöö ettevõtete ja välispartneritega, rahvusvahelistumine, ettevõtlusalase teabe allikad, teadlikkus ettevõtlust toetavatest meetmetest ja asutustest ning nende kasutamine, ettevõtlusalane õiguskeskkond ning e-teenuste kasutamine.

Andmete analüüsimisel kasutasid Beizitere et al. (2020) keskmiste näitajaid, varieeruvusnäitajaid, risttabelite analüüsi ja variatsioonianalüüsi (ANOVA). Kaarna et al. (2012) aga risttabuleerimist, dünaamika ja jaotuse analüüsi.

Populaarseks osutusid ka metaanalüüsid ja muud kirjanduse analüüsimetodid, mis leidsid küsimustiku läbiviijatega sarnaseid tulemusi (Fajarika et al., 2024; Farrokh et al., 2016).

Varasemate uuringute tulemused on suuresti ühtivad, tuues esile sarnased ettevõtete arengut piiravad ja soodustavad tegurid. Kokkuvõtte erinevate autorite varasemate tööde tulemustest on nähtav tabelis 3.

Tabel 3

Varasema kirjanduse tulemused

Uuring	Beizitere et al., 2020	Kaarna et al., 2012	Fajarika et al., 2024	Farrokh et al., 2016	Wakkee et al., 2015
Tulemused	Tuvastati 4 peamist ettevõtlust piiravat tegurit: 1) seadusandlik est nõuetest tulenevad tingimused,	Leiti, et suur maksukoormus, turu leidmine, arvete maksmatajätmine ja finantsvahendite	Kuueks peamiseks VKEde kasvu mõjutavateks kategooriateks on inimkapital, ettevõtja	Jagati faktorid kolme alakategoori asse: Struktuurifaktorid, käitumusliku d faktorid ja	Ükski valitud muutujatest ei seletanud kasvu müügis ega ettevõtte arengus.

2) finantseerimi sega seotud piirangud, 3) tööturu piirangud (sh töajõukulu) ja 4) toodangu turustamisega seotud tingimused.	kättesaadav smõjutavad ettevõtte arengut. Vähesemal määral ka liigne bürokratia (õigusaktid) ja tööturu olukord	isiksus, tehnoloogiav õimaluste kasutamine, turundusvõ imekus, innovatsioon ivõime ja partnerlus teiste VKEdega.	kontekstuaal sed faktorid.
--	---	--	-------------------------------

Allikas: Autori koostatud tuginedes Beizitere et al., 2020; Fajarika et al., 2024, Farrokh et al., 2016; Kaarna et al., 2012; Wakkee et al., 2015 artiklitele

Peamisteks ettevõtete arengut mõjutavateks teguriteks on leitud järgmised: seadusandlikest nõuetest tulenevad tingimused, finantseerimisega seotud piirangud, tööturu piirangud, sealhulgas tööajõukulu, ning toodangu turustamisega seotud tingimused (Beizitere et al., 2020).

Kaarna et al. (2012) uurimus tõi välja peamisteks teguriteks suure maksukoormuse, raskused turu leidmisel, arvete maksmata jätmise ning finantsvahendite piiratud kättesaadavuse. Vähem olulisteks, kuid siiski mõjukateks teguriteks olid liigne bürokratia (sh õigusaktid) ja tööturu probleemid. Fajarika et al. (2024) metaanalüüs tuvastas kuus väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete kasvu mõjutavat tegurite kategooriat, milleks olid: inimkapital, ettevõtja isiksus, tehnoloogiavõimaluste kasutamine, turundusvõimekus, innovatsioonivõime ning partnerlus teiste VKEdega.

Mõned uuringud on eristanud sisemisi ja väliseid tegureid. Näiteks Farrokh et al. (2016) jagasid ettevõtete mõjutavad tegurid kolme kategooriasse. Struktuursed faktorid, mis hõlmavad organisatsiooni sisemisi omadusi ja ressursse. Käitumuslikud faktorid, mis on seotud juhtimise ja töötajate käitumisega. Kontekstuaalsed faktorid, mis viitavad ettevõtte väliskeskkonna mõjudele. Kokkuvõtte faktorite jaotusest on toodud tabelis 4.

Tabel 4

Farrokh et al. (2016) kategooriate jaotus

Struktuursed faktorid	Käitumuslikud faktorid	Kontekstuaalsed faktorid
-----------------------	------------------------	--------------------------

Rahastamine kasvueesmärgiga; Ärilised protsessid; Organisatsiooni visioon; Selge strateegia ja strateegiline juhtimine; Organisatsioonilise innovatsiooni hulk; Organisatsiooniline õppimine; Organisatsiooniline riskivalmidus; Ettevõtte vanus; Organisatsiooniline struktuur; Tehnoloogiline võimekus.	Juhtimispädevus; Investeering inimkapitali; Ettevõtlusalased teadmised; Kasvumotivatsioon.	Juhtimisstruktuur; Valitsuse toetus; Valdkonnaspetsiifilised tegurid; Keskkonnatergurid (nt stigma); Konkurents.
---	--	--

Allikas: Autori koostatud ülevaade Farrokh et al., 2016 struktuursetest jaotusest

2. Vaimse tervise ettevõtete rahastamisvõimalused ja tuluallikad

Vaimse tervise ettevõtted saavad rahastust ja klientuuri tagada mitmel viisil. Üks võimalus on sõlmida lepinguid riiklike institutsioonidega, nagu Sotsiaalkindlustusamet ja Tervisekassa. Riiklikud lepingupartnerid on kehtestanud nõuded nii teenusepakkujatele kui ka klientidele, mille täitmise korral on võimalik taodelda rahalist toetust teraapia teenuse osutamiseks. Sellisel juhul ei pea klient teenuse eest ise tasuma (Teraapiafond | Tervisekassa, s.a.). Samuti on võimalik luua koostöösuhteid erinevate ettevõtetega, pakkudes neile vaimse tervise teenuseid, mis on suunatud näiteks töötajate heaolu edendamisele. Lisaks saavad ettevõtted keskenduda eraklientide kaasamisele, kes tasuvad teenuste eest ise. Kokkuvõtte erinevatest meetmetest, kust vaimse tervise ettevõtte võiks kliente saada on leitav tabelis 5.

Tabel 5

Vaimse tervise ettevõtete klientuur/ rahastusvõimalused

Rahastus allikad	Eraklient		Lepingupartnerlus riigiasutusega		
	Tavaline eraklient	Kindlustusjuhtu miga eraklient	Ohvriabi	Rehabilitatsiooniteenus	Tervisekassa
Nõuded teenusepakkujale	Puuduvad	Enamasti vähemalt kliiniline psühholoog	Magistrikraadi olemasolu sotsiaaltöös või psühholoogias.	Vähemalt kolmest erineva eriala spetsialistist	Kliiniline psühholoogi olemasolu ettevõttes.

				koosneva rehabilitatsioonimeeskonna olemasolu.	
Kliendi teekond	Reklaam, klient on ise otsinud või ettevõttest varem kuulnud. SEO.	Klient esitab oma kindlustus pakkujale kindlustusjuhtu mi. Reklaam, klient on ise otsinud või ettevõttest varem kuulnud. SEO.	Kliendil tuleb pöörduda Ohvriabitöötaja poole.	Kliendil tuleb esitada taotlus Sotsiaalkindlustusametile.	Klient saab perearstilt suunamise ja saab ise kvalifikatsioonidele vastava spetsialisti valida.

Allikas: autori koostatud tuginedes *Sotsiaalkindlustusamet, 2024; Sotsiaalkindlustusamet, 2023; Eneseabi, s.a; Teraapiafond, 2023; Teraapiafond | Tervisekassa, s.a.; AS, s.a.; If.ee, s.a.; Rowan et al., 2013 artiklitele.*

2.1 Riiklikud lepingupartnerid

2.1.1 Ohvriabi: Traumast taastumist toetav vaimse tervise abi (TTTVT)

Traumast taastumise toetamiseks suunatud vaimse tervise abi eesmärk on aidata kuriteo või vägivalla ohvritel taastada psühhosotsiaalne tasakaal ning vähendada psüühikahäirete ja käitumisprobleemide tekkeriski või nende raskusastet. Selline abi hõlmab nii psühholoogilist kui ka psühhoterapeutilist tuge. (*Traumast taastumist toetav vaimse tervise abi | Sotsiaalkindlustusamet, 2024*)

Kuriteo või vägivalla ohvritel võib taastumisprotsessis olla vajalik mitmekülgne tugi, sealhulgas spetsiaalselt traumast taastumise toetamiseks mõeldud vaimse tervise teenused (TTTVT). Selle abi kulusid ei pea ohver ise kandma, kuna nende eest tasub teenuseosutajale Sotsiaalkindlustusamet. Selleks sõlmib amet teenuseosutajatega lepingud, millega võtab enda kanda teenuse osutamise tasude maksmise kohustuse. (*Ohvriabi seadus | Sotsiaalkindlustusamet, 2023.*)

2.1.2 Teraapiafond - teraapiafondi olemus ja nõuded

Teraapiafond on meetmestik, mis võimaldab perearstidel suunata meditsiiniliste näidustuste alusel patsiente kliinilise psühholoogi, logopeedi või füsioterapeudi vastuvõtule. Selle raames saavad patsiendid perearsti suunamisel kasutada teraapiafondi vahendeid, et saada kliinilise psühholoogi vastuvõtule või osaleda psühhoteraapias. Teenuste rahastamine

toimub vastavalt Tervisekassa kehtestatud hinnakirjale, mis aga ei pruugi katta kogu vastuvõtutasu. Seetõttu võib juhtuda, et klient peab sõltuvalt lepingupartneri hinnakirjast omaosaluse juurde tasuma. Kuigi teraapiafondist ühe patsiendi raviks määratav ressursimaht ei ole piiratud, on igal perearstil kindel rahaline piirmäär, mis vastab vähemalt 3%-le tema nimistu pearahadest. See tähendab, et fondi vahendid ei pruugi alati katta kõigi patsientide vajadusi vaimse tervise teenuste järele. (Eneseabi, s.a.)

Teraapiafondi poolt (Teraapiafond, 2023) rahastatavad uuringud ja protseduurid katavad nii kliinilise psühholoogi vastuvõttu, psühhoteraapiat, füsioteraapiat, logopeedi abi jne. Kogu nimekiri Teraapiafondi tasustavatest teenustest on nähtav lisan A.

Teraapiafondi rahastuse saamiseks kehtivad konkreetsed reeglid ja tingimused. Perearst saab suunata patsiendi teraapiafondi vahendite kasutamiseks ainult ettevõttesse, millel on Tervisekassaga sõlmitud kehtiv koostööleping (Teraapiafond | Tervisekassa, s.a.).

Lepingu sõlmimine eeldab vastavust mitmetele nõuetele, mis hõlmavad muu hulgas kindlate spetsialistide, näiteks kliinilise psühholoogi, töötamist lepingupartneri juures. Lisaks peab lepingupartner tagama sobiva infrastruktuuri, sealhulgas vastuvõturuumi minimaalse suuruse, tualettruumide olemasolu ning juurdepääsu liikumispuudega inimestele. Kõik täpsustatud nõuded on esitatud lisan B ja lisan C.

2.1.3 Rehabilitatsiooniteenused

Rehabilitatsiooniteenused on riiklikult rahastatud meede, mis pakub vaimse ja füüsilise tervise tuge puudega ja/või piiratud töövõimega inimestele, aidates neil igapäevaelus paremini toime tulla. Teenuse eesmärk on õpetada inimest ja tema peret, kuidas terviseseisundist tulenevate erivajadustega paremini hakkama saada. Rehabilitatsiooniteenus on ajaliselt piiratud ning hõlmab vähemalt kolme eri valdkonna spetsialisti kaasamist (Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenus | Sotsiaalkindlustusamet, 2024). Teenuse osutamiseks ja SKAga lepingu sõlmimiseks kehtivad ranged nõuded nii spetsialistidele, teenuse osutamise keskkonnale, kui ka isikuandmete töötlemisele. Teenust pakkuval ettevõttel peab olema rehabilitatsioonimeeskond, kuhu kuulub vähemalt kolm erineva eriala spetsialisti, kellest vähemalt ühel peab olema kutse või kõrgharidus sotsiaaltöös (Sotsiaalkindlustusamet, 2024).

2.2 Kindlusjuhtumite nõuete täitmine

Kindlustusfirmade puhul on sisuliselt tegemist erakliendiga, kelle eest tasub kindlustuspakkuja. Seega erinevus erakliendiga ilmneb ainult väiksemas hinnatundlikkuses ja karmimates nõuetes spetsialisti haridusele. Kindlustuspakkujate tingimused on üsna sarnased,

aga esineb mõningaid erinevusi, autor toob näite IIZI ja If kindlustuse nõuete kohta. IIZI kindlustus hõlmab üld- ja eriarstiabi, visiiditasusid, arsti määratud analüüse, uuringuid ja protseduure, samuti psühhiaatriliste haiguste diagnostikat ja ravi. Kindlustusjuhtumi korral hüvitab kindlustusandja kindlustusperioodi jooksul kindlustatud isikule kuni viis (5) ambulatoorset konsultatsiooni psühhiaatri või psühholoogi (sealhulgas kutsetunnistusega psühhoterapeudi) juures. (AS, s.a.)

If kindlustus pakub psühholoogilist ja psühhiaatrilist nõustamist ning ravi. Kindlustus hüvitab psühholoogi või psühhiaatri ambulatoorse visiidi- ja konsultatsiooni tasu, mis tuleneb kindlustusjuhtumist. Lisaks hüvitatakse psühholoogilise ja psühhiaatrilise nõustamise ning ravi kulud tingimusel, et teenuse osutajal on vastava raviteenuse osutamiseks tegevusluba või kutsetunnistus (Tervisekindlustus – Teie töötajate rahulolu jaoks | If.ee, s.a.).

2.3 Eraklientide kaasamine

Kliendi teekond vaimse tervise spetsialisti poole pöördumisel on mõjutatud erinevatest teguritest. Prantsusmaal läbi viidud uuring näitas, et vaimse tervise probleemide ilmnemisel pöörduvad enamik inimesi esmalt perearsti poole. Uuringus osalenutest 57,8% vastasid, et otsiksid esmalt abi perearstilt, samas kui 29,7% eelistaksid pöörduda otse vaimse tervise spetsialisti poole (Kovess-Masféty et al., 2007). Need tulemused viitavad sellele, et tervishoiusüsteemiga tehtav koostöö on väga oluline, kuna rohkem kui pooled inimesed üritavad esmalt lahendada oma probleemi riikliku toetuse abil.

Vaimse tervise ettevõtte kliendibaasi laiendamiseks on oluline tagada, et pakutavad teenused oleksid kasutajale kergesti kättesaadavad. Ettevõtte saab siinkohal luua lisaväärtust, pakkudes selget ja kergesti mõistetavat teavet teenuste kohta ning toetades patsienti tema vajaduste hindamisel ja sobivate lahenduste valimisel. Selline lähenemine vähendab teadmatusel tingitud ebakindlust ja aitab inimesel kiiremini vajaliku abini jõuda. Samuti on määrava tähtsusega see, et pakutavad teenused vastaksid sihtrühma vajadustele ning oleksid realselt kättesaadavad, arvestades ooteaegade ja teenuste hinnaga, et tagada võimalikult paljude inimeste jaoks jõukohane ja mugav juurdepääs. (Labourot et al., 2024)

Eraklientide kaasamisel mängib olulist rolli teenuse hinnastamine (Rowan et al., 2013) ja ettevõtte veebilehekülg (Becker, 2015). Veebileheküljed, mis esitasid selgelt ja kergesti mõistetavalt teavet teenuste peamiste omaduste kohta, nagu teenuse tüübid, tõenduspõhisus ja maksumus, samuti info terapeutide tausta ja hariduse kohta, aitasid oluliselt suurendada tarbijate huvi ja usaldust vaimse tervise teenuste vastu. Olulist rolli

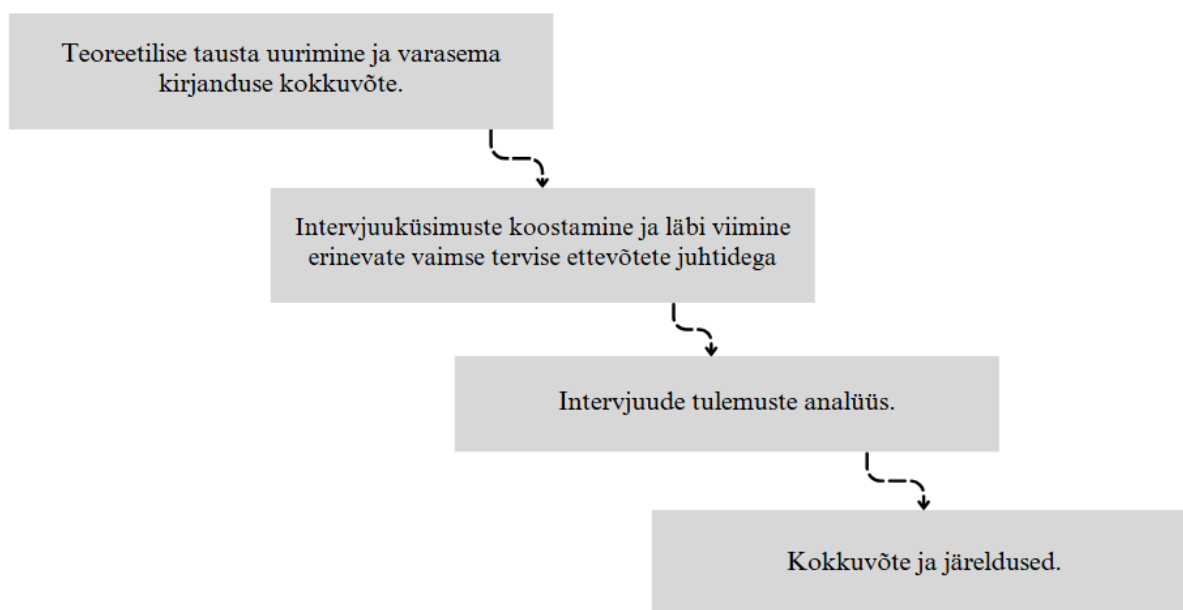
mängis ka lihtsasti mõistetav keelekasutus ning lehekülje atraktiivne kujundus. (Becker, 2015)

Sellest järeldeb, et eraklientide kaasamiseks tuleb ettevõttel arvestada hinnastamise ja turundamisega. Lisaks peaks ettevõtte olema läbipaistev ning ülalkirjeldatud info peab olema kliendile võimalikult lihtsalt kättesaadav ja selgelt mõistetav.

3. Vaimse tervise ettevõtteid piiravad tegurid Eestis intervjuude põhjal

3.1 Metoodika ülevaade

Antud töö autor alustas uurimistööd teoreetilise tausta uurimisega, mille käigus kaardistati vaimse tervise valdkonna ettevõtete võimalikud tuluallikad ning arengut ja kasvu piiravad tegurid, mis olid käsitletud varasemas teaduskirjanduses. Töö koostamise etapid on toodud joonisel 1 (Joonis 1).

Joonis 1. Metoodika etappide ülevaade

Allikas: Autori koostatud

Sügavama arusaama loomiseks valdkonnas tegutsevate ettevõtjate kogemustest ja hinnangutest vaimse tervise ettevõtlust piiravate tegurite kohta Eestis, otsustas töö autor läbi viia kvalitatiivse empiirilise uurimuse poolstruktureeritud intervjuude abil.

Autor valis poolstruktureeritud intervjuu, kuna see võimaldab paindlikult koguda sisukaid andmeid. Samuti võimaldab poolstruktureeritud intervjuu arvestada intervjuueeritavate subjektiivsete kogemustega ning küsida vajadusel lisainformatsiooni.

(Laherand, 2010)

Intervjuu koosnes kahest osast, esimeses osas küsiti varasema kirjanduse põhjal loodud avatud küsimusi ning intervjuu teises osas pidid intervjuueeritavad hindama enda seisukohta esitatud väidete osas Likerti skaalal. Intervjuu küsimused on leitavad lisas D. Intervjuueeritavate leidmiseks kasutas töö autor nii isiklikke tutvusi kui ka internetipõhist otsingut. Otsingus kasutati märksõnu nagu „teraapia“, „individuaalne nõustamine“ ja „vaimse tervise abi“, et leida sobiva profiiliga teenusepakkujaid. Kõik ettevõtjad, kes olid nõus intervjuus osalema osutusid valimiks, ehk valimist kõrvale ei jäetud kedagi.

Valimi moodustasid viis VKE-de juhti, kellest kolm töötasid üksinda ning kaks olid tegelenud ka lisatööjõu kaasamise või juhtimisega. Ettevõtete üldandmed on välja toodud tabelis 6 kodeeritud kujul.

Tabel 6

Koondtabel intervjuueeritavate üldandmete kohta

Intervjuueeritava kodeering	Ettevõtte juhi haridus	Intervjuueeritav töötab oma ettevõttes täiskohaga	Ühe inimese ettevõte (töötajate arv)	Intervjuueeritava ettevõtte pakutavad teenused
I1	Psühholoog-nõustaja magistrikraad	Ei	Jah	Psühholoogiline nõustamine, koolitused, kovisioon, supervisioon, psühholoogiline hindamine
I2	Sotsiaaltöötaja magistrikraad + pereterapeudi pädevuskoolitus	Jah	Ei (2)	Individuaalne-, paari-, pereteraapia, koolitused, tugigrupid
I3	Sotsiaalteaduste magistrikraad + pereterapeudi pädevuskoolitus	Ei	Jah	Paari-, pereteraapia, vanemlusnõustamine, koolitused

14	Sotsiaaltöötaja magistrikraad + pereterapeudi pädevuskoolitus	Ei	Jah	Individuaal-, pereteraapia, sotsiaaltöötaja teenus, koostöö rehabilitatsiooniasutusega.
15	Psühholoogia bakalaureus, Loovteraapia magister, magister juhtimises omandamisel	Jah	Ei (30-40)	Psühhiaatri teenus, psühholoogi nõusamised, füsioteraapia, logopeedia, paari-, pereteraapia, koolitused, tugigrupid, rehabilitatsiooniteenused ja muud teenused.

Allikas: autori koostatud intervjuude põhjal.

Intervjuud leppis töö autor kokku individuaalselt, kontaktiloomise e-kiri on esitatud lisas E. Intervjuude alguses tutvustati osalejatele uurimistöö eesmärki ning anti ülevaade intervjuu ülesehitusest ja konfidentsiaalsusest. Intervjuueelse briifingu tekst on toodud lisas F.

Pärast intervjuude läbiviimist anonüümiseeriti osalejate andmed ja salvestused transkribeeriti *tekstiks.ee* veebikeskkonna abil. Intervjuueeritavate anonüümiseeristamise koodid on esitatud tabelis 5. Transkribeeritud andmete põhjal alustati esmalt vastuste struktureerimist plokkideks tabeli kujul, mis on leitav lisas G. Seejärel koostati tulemuste analüüs, mis seoti varasema teaduskirjandusega.

3.2 Tulemused

Intervjuude analüüs viidi läbi kahes osas. Avatud küsimuste osa ning väidete hindamise osa Likerti skaalal. Andmeid käsitleti küsimuste kaupa ehk iga küsimuse puhul käsitleti kõigi intervjuueeritavate vastuseid koondatult ning otsiti seoseid varasemates teadusuuringutes ja kirjanduses käsitletud temadega.

3.2.1 Intervjuude tulemused avatud küsimuste osas

Kõigepealt uuriti avatud küsimustega intervjuu osa, selle osa peamised leiud on välja toodud lisas G. Ettevõtlust piiravad tegurid, väljakutsed ja takistused on iga intervjuueeritava kohta välja toodud tabelis 7.

Tabel 7

Ettevõtluse väljakutsed ja piiravad tegurid iga intervjuueeritava lõikes

Intervjuueeritav/ Teema	I1	I2	I3	I4	I5
----------------------------	----	----	----	----	----

Ettevõtluse väljakutsed asutamisel	Raamatupidamine ja majanduslikud aspektid	Rahalised raskused sh ruumide rent, vahendite soetamine, töötasu maksmine	Ettevõtlusteadmiste puudumine. Sundlus teha ise reklaami, koduleht, Facebooki leht jne	Raskused koostööpartnerite ja klientide leidmisel. Sissetuleku ebastabiilsus	Alustamisel väljakutseid ei olnud.
Suurimad raskused hetkeolukorras	<ol style="list-style-type: none"> Uute spetsialistide palkamine pole atraktiivne. Ettevõtte on kõrvaltegevus põhitöö kõrvalt Koostööpartnerite vähesus/ Eesti väike turg. Riiklike lepingupartnerite saamise keerukus. Klientuuri tagamise ebastabiilsus ka lepingupartnerite olemasolul. 	<ol style="list-style-type: none"> Laienemiseks vajamineva kapitali puudumine nt uute töötajate tööle võtmiseks või toodete arendamiseks 	<ol style="list-style-type: none"> Turundus ja ettevõtte nähtavaks tegemine. Klientide leidmine 	<ol style="list-style-type: none"> Rahaline ebastabiilsus Vajadus tegeleda kõrvaliste ülesannetega nt majandusaruanded ja reklaam Puuduvad ettevõtlusalased teadmised Tulust ilma jäämine juhul, kui klient ei tule kohale 	<ol style="list-style-type: none"> Rahastuse vähesus. Osad riiklikud lepingupartnerid määravad hinna ise.
Kasvu piiravad tegurid	<ol style="list-style-type: none"> Töövõime ajaline piiratus. Põhitööülesannete muutumise lisatöötaja palkamisel. 	<ol style="list-style-type: none"> Kvalifikatsiooni nõuete spetsiifilisus Lepingu olemasolu ei garanteeri kliente Tervisekassa ja töötukassa lepingute sõlmimise nõuded. 	<ol style="list-style-type: none"> Kvalifikatsiooni nõuete spetsiifilisus Turundus ja ettevõtte nähtavaks tegemine. Klientide leidmine. 	<ol style="list-style-type: none"> Kliinilise psühholoogi kutse olemasolu puudumine Rahaline ebastabiilsus Kõrvaltegevustega tegelemine nt aruanded, reklaam jms. 	<ol style="list-style-type: none"> Sõltuvus riiklikest lepingupartneritest. Lisapersonali palkamisest tekiks vajadus uute ruumide järgi. Motivatsiooni puudus laienemiseks.

Allikas: autori koostatud intervjuude põhjal.

Kõik intervjuueeritud ettevõtted tegutsevad peamiselt vaimse tervise nõustamise, erinevate teraapiavormide ja koolituste pakkumisega. Lisaks eelnevale pakkus üks ettevõtte ka

laiemat teenuste spektrit, sealhulgas psühhiaatri teenuseid, logopeedilist abi ja eripedagoogi teenuseid, mis on kooskõlas töö teoreetilises osas esile toodud arusaamaga, et inimese jaoks on oluline saada kogu vajalik abi ühest kohast (I5).

Osadel juhtudel on lisandunud spetsiifilisemad teenused, näiteks psühholoogilised hindamised kohtute jaoks (I1). Kolm viiest ettevõttest olid hetkel üles ehitatud ühe inimese tööle ning kahel juhul oli ettevõttel soov palgata tulevikus täiendavaid töötajaid (I1, I2,). Üks intervjuueritav arvas, et vaimse tervise ettevõtlus jääb tihti ühe inimese ettevõtteks, kuna seda on raske skaleerida:

„...psühholoogiline nõustamine on selline ühe mehe ettevõte, et ma ei näe, et seda kuidagi nagu saaks hästi skaleerida“ (I1).

Sarnast seisukohta väljendas ka teine intervjuueritav, kes tõi välja, et lisatöötajate palkamiseks, peab eksisteerivate klientide hulk olema piisavalt suur:

„Sul see kliendibaas peab ikkagi olema niivõrd suur, et sa tuled ots-otsaga kokku.“ (I2)

Järgmisena analüüsiti ettevõtete peamisi tuluallikaid ja lepingupartnereid. Ülevaade intervjuueritavate peamistest tuluallikatest on loodud tabelis 8.

Tabel 8

Intervjuueritavate peamised tuluallikad

Intervjuueritav	I1	I2	I3	I4	I5
Peamised sissetuleku allikad	Riiklikud institutsioonid, erakliendid väiksemas osas.	Ohvriabi, KOV-id ja väiksemal määral erakliendid.	Enamasti erakliendid Koostöö KOV-idega	Teised ettevõtted, kes vaimse tervise teenust sisse ostavad Ohvriabi Erakliendid moodustavad väikese osa.	Valdav osa tulust tuleb riiklikelt lepingupartneritelt. Tervisekassa, Sotsiaalkindlustusamet, töötukassa, KOV-id Erakapital moodustab väikese osa.

Allikas: autori koostatud intervjuude põhjal.

Kõigil intervjueeritavatel oli kontakt riiklike lepingupartnerite või kohalike omavalitsustega, kuid teenuse osutamise viis varieerus. Mõnel juhul esitati arveid ilma ametliku lepinguta (I2, I3), osa tegid koostööd läbi teiste organisatsioonide (I3, I4). Ainult üks intervjueeritav tõi välja, et suurim osa tema tulust tuleb eraklientidest (I3), samas kui ülejäänud nimetasid valdavalt institutsionaalseid tellimusi:

*„Pigem on sellised siis institutsioonid ikkagi, kellele ma siis teenust osutan“ (I1).
“Väga suur osa kliente tuleb ikkagi nii-öelda lepingulistest suhetest riigiga” (I2). “Pigem ikkagi lepingupartnerid, nad ei ole kõik riiklikud. Üks on näiteks Ohvriabi, mis on riiklik aga näiteks on olnud sellised teised ettevõtted, kellele ma olen teenust osutanud.” (I4). “90% kindlasti jah (tulust tuleneb riiklikest lepingupartneritest)” (I5)*

Oluliseks piiranguks kasvule nimetati intervjuudes eelkõige rahalisi tegureid ja riiklike lepingupartnerite kättesaadavust. Antud leid läheb kokku ka varasemate leidudega, et näiteks Tervisekassale teenuse pakkumiseks peab ettevõttes olemas olema kliiniline psühholoog. Siin on näha, kuidas riiklikud lepingud mõjutavad sektori rahavooge ja koostöövõimalusi, mis omakorda viitab finantsvahendite kättesaadavuse ja partnerluste olulisusele ettevõtte arengus (Kaarna et al., 2012; Fajarika et al., 2024). Üks intervjueeritav tõi välja, et ettevõtte käivet suurendada, tuleks kaasata rohkem erakliente, kuna riiklik rahastus on piiratud.

“Sellisel juhul peaksime liikuma riigikapitalilt rohkem erakapitalile.... Aga see ei ole stabiilne“ (I5)

Kolm ettevõtjat viiest tegutsesid enda ettevõttega osalise koormusega enda töökoha kõrvalt, kuna puudus soov võtta lisariske või pühenduda ettevõtlusele täies mahus (I1, I3, I4). Seda leidu toetab varasemast kirjanduse ülevaatest ilmnenu tõsiasi, et finantseerimisega seotud piirangud takistavad ettevõtte arenemist (Beizitere et al., 2020; Kaarna et al., 2012). samuti haakub leid Fajarika et al. (2024) järeldusega, et ettevõtja isiksus ning tema juhtimisvalmidus mõjutavad ettevõtte kasvu. Üks intervjueeritavatest tõi välja, et ta ei soovi lisapersonali, kuna ta soovib täita terapeudi, mitte juhitrolli:

„No sellisel juhul, kui siin on juba rohkem inimesi, siis on juba vaja juhti. Ja ma ei ole kindel, et ma olen hingelt juht. Ma olen mingeid väiksemaid üksuseid ja meeskondi kuskil juhtinud, on ju. Aga ma tulevikus tahaks teha sisutööd, mitte juhtimist.“ (I3).

Riiklike lepingupartnerite leidmise takistustena tõid peaaegu kõik vastajad välja kvalifikatsiooninõuded, mis välistavad koostöö näiteks Tervisekassaga. Nõutav on kliinilise psühholoogi kutsetunnistus, mida kõigil spetsialistidel ei ole:

*„No tegelikkuses on ju nii, et paljud asjad on juba sätestatud seadustes, et kellega sa saad neid lepinguid sõlmida ja kellega sa ei saa... Kui sul ei ole seda inimest tööl, kes on ette nähtud selles seaduses, siis tegelikult sa ei saa näiteks Tervisekassaga lepingut sõlmida“ (I2).
“Ei, seda (lepingut Tervisekassaga) ma ei saa, sellepärast et ma ei ole ju kliiniline psühholoog. Haigekassa lepingut ma ei saa.“ (I4)*

Seda pidasid mitmed intervjuueeritavad probleemiks, kuna tõendus põhiseid teraapiaid pakuvad ka teised tõendus põhiseelt koolitatud spetsialistid, kes jäävad selliste regulatsioonide tõttu süsteemist välja.

„Minul ei ole psühholoogia tausta, aga samas pereteraapia kõik see on teaduspõhine... võiks seda kuidagi rohkem võrdsustada“ (I3).

Ettevõtlaste teadmiste ja oskuste olemasolu hinnati intervjuudes erinevalt. Üks vastajatest tõi välja, et teadmiste puudumine, eriti ettevõtte arendamise ja kasvatamise osas, on selge piirang:

„Kuidas see ettevõtlus nagu veel suuremaks push'ida, et selles osas on küll, jah, see on oluline piirang“ (I1).

Fajarika et al. (2024) rõhutas, et inimkapital ja ettevõtja võime kasutada tehnoloogilisi ja juhtimisvõimalusi on olulised tegurid VKEde arengus.

Lisaks ettevõtlusoskustele tõusis esile ka turundustegevuste sh reklaamitegevuse vähesus ja selle mõju ettevõtte nähtavusele. Turunduse ja reklaamitegevuse puudumine ning

sellest tulenev ettevõtte vähene nähtavus toodi välja kolmes intervjuus. (I1,I3,I4) Näiteks mainiti kodulehe ja sotsiaalmeedia halduse keerukust ning ajakulu:

„Kõige raskem ongi see turunduse osa ja kuidas üldse nagu siin vee peal püsida“ (I3).

“...kuidas seda reklaamida, et seal ilmselgelt see reklaamimine nagu erineb sellest tavapärasest reklaamist” (I4)

Turunduse puudulikkus ja selle mõju ettevõtte nähtavusele on oluline takistus, mis piirab klientide arvu kasvu ja seeläbi ka ettevõtte finantsilist jätkusuutlikkust. See leid haakub ka varasemate uuringutega, kus turunduse vähesust on nimetatud üheks olulisemaks kasvupiiranguks väikestes teenusepõhistes ettevõtetes (Beizitere et al., 2020).

Mitmetes intervjuudes (I3, I4, I5) tuli esile, et ettevõtjatel puudub hetkel motivatsioon ettevõtte laiendamiseks:

“...motivatsiooni ei ole tõenäoliselt lihtsalt, ei ole vajadust hetkel rohkem (kasvada). Kuna me just kasvasime, siis on see ikka keeruline, et pigem ma rõhun siin praegu kvaliteedile rohkem ja stabiilsele teenusele.” (I5)

Sarnast kasvumotivatsiooni puudumist on käsitletud ka Fajarika et al., (2024) ja Farrokh et al., (2016), kelle uuringu kohaselt kuulub kasvumotivatsioon ettevõtlust mõjutavate käitumuslike tegurite hulka.

3.2.2 Likert tüüpi skaalal väidete tulemused

Likert-tüüpi skaala abil kogutud hinnangud toovad esile mitmed vaimse tervise ettevõtete kasvu piiravad tegurid, mida intervjueeritavad hindasid skaalal ühest (ei nõustu üldse) viieni (nõustun täielikult). Tulemused kinnitavad avatud küsimustega intervjuus esile kerkinud teemade olulisust ja toovad välja mustrid, mis viitavad nii valdkonna kitsaskohtadele kui ka mõningatele erisustele ettevõtete lõikes. Likerti skaalal väidete tulemused on välja toodud tabelis 9.

Tabel 9

Likerti skaalal tulemuste tabelid (1-ei nõustu üldse, 2-pigem ei nõustu, 3- mõnevõrra nõustun, 4-pigem nõustun, 5-nõustun täielikult)

Intervjueeritav Küsimus	I1	I2	I3	I4	I5	Koond
-------------------------	----	----	----	----	----	-------

Maksukoormus on meie ettevõtte kasvule oluline piirang.	3	5	5	5	3	4.2
Riikliku rahastuse piiratus on meie ettevõtte kasvule oluline piirang.	4	4	4	4	5	4.2
Tööjõukulude tase on meie ettevõtte kasvule oluline piirang.	4	5	4	3	3	3.8
Ebapiisav reklaamitegevus on meie ettevõtte kasvule oluline piirang	5	3	3	5	2	3.6
Ettevõtlusalaste teadmiste ja oskuste vähesus on meie ettevõtte kasvule oluline piirang.	5	1	3	4	4	3.4
Riiklikud regulatsioonid ja kvalifikatsiooninõuded on meie ettevõtte kasvule oluline piirang.	1	5	1	4	3	2.8
Meie teenuste hind on meie ettevõtte kasvule oluline piirang.	1	3	3	2	5	2.8
Vaimse tervise spetsialistide vähesus on meie ettevõtte kasvule oluline piirang.	3	2	2	3	2	2.4
Vaimse tervise teenustega seotud stigma on meie ettevõtte kasvule oluline piirang.	4	1	2	2	1	2
Arvete hilinemine või tasumata jätmine on meie ettevõtte kasvule oluline piirang.	1	2	1	4	2	2

Allikas: autori koostatud tuginedes intervjuude vastustele

Kõige kõrgemalt hinnatud piiranguteks osutus maksukoormus, mida hinnati kolmel korral maksimaalse väärtusega ja riikliku rahastuse piiratus. Riikliku rahastuse piiratuse mõju hindasid 4 vastajat väärtusega 4 ning üks vastaja andis sellele maksimumväärtuse 5, mis viitab tugevale üksmeelele, et riikliku rahastuse nappus on üks kesksemaid takistavaid tegureid vaimse tervise ettevõtete arengus. Järgmisteks suurimateks teguriteks kujunesid tööjõukulude tase ja ebapiisav reklaamitegevus. Tööjõukulude tase sai hinnanguid vahemikus 3 kuni 5.

Reklaamitegevuse ebapiisavus tõusis samuti olulise kasvutakistusena esile. Kaks vastajat hindasid selle mõju maksimaalse väärtusega 5, teised aga madalamalt. Selline varieeruvus viitab sellele, et nähtavuse ja sihtrühmadeni jõudmise küsimus ei ole sektoris universaalne probleem ja sõltub pigem ettevõtte enda sihtrühmast ja tegevusest, kuid osade ettevõtete jaoks on see üks peamisi kasvu takistavaid asjaolusid. Piiratud reklaamitegevus vähendab võimalust oma teenuste ulatust laiendada või uute klientideni jõuda.

Mõnevõrra suuremat varieeruvust esines hinnangutes, mis puudutasid regulatiivset keskkonda ja kvalifikatsiooninõudeid. Selle teguri osas ulatusid hinnangud ühest viieni, viidates ettevõtjate hariduse erinevusele. Ettevõtted, kus oli vajaliku kvalifikatsiooniga töötaja olemas ei näinud neid nõudeid piiranguteta, kuna nende puhul see neid ei piiranud. Samuti esines Likerti skaalal väidete ning avatud küsimuste vahel mõningat ebakõla, näiteks üks intervjueeritav tõi välja, et riiklike lepingupartnerite kvalifikatsiooninõuded võiks üle vaadata ja pereterapeutide tähendust suurendada, kuid samas Likerti skaalal vastastes andis ta antud küsimusele hinnangu 1 (13). Kuna antud ettevõtte oli suunatud eraklientidele, siis ei näinud ettevõtja seda enda jaoks piiranguks.

Teenuste hind ja vaimse tervise stigma seevastu hinnati märksa madalamalt. Mõlemad tegurid said keskmiseks hindeks 2,8, viidates sellele, et neid ei peeta valdavalt olulisteks piiranguteks. Hinnangud jäid nelja intervjuu puhul vahemikku „pigem ei nõustu“ kuni „mõnevõrra nõustun“, mis võib viidata sellele, et teenuse hind on vastavuses turu ootustega või et klientide maksevõimet ei peeta oluliseks teguriks. 15, kes andis antud väitele maksimum hinnangu põhjendas valikut sellega, nende puhul määrab hinna lepingupartner. Samuti näib, et vaimse tervisega seotud stigma on vähemalt osade ettevõtjate hinnangul viimastel aastatel vähenenud ja ei kujuta endast enam sama suurt barjääri kui varem.

Spetsialistide nappust ei hinnatud antud uuringus osalenud vaimse tervise ettevõtjate poolt oluliseks piiranguks saades keskmiseks hindeks 2.4/5st. See viitab asjaolule, et kuigi tööturu tingimused on varasemates uuringutes nagu Beizitere et al. (2020) ja Kaarna et al. (2012) esile toodud kui üks peamisi takistusi väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengule, ei peeta neid Eesti vaimse tervise sektoris tegutsevate ettevõtjate seas väga suureks probleemiks. Üheks võimalikuks seletuseks sellele lahknevusele võib pidada seda, et paljud uuringus osalenud ettevõtted ei ole hetkel aktiivses laienemisfaasis ega plaani lähitulevikus lisatööjõudu värvata. Seetõttu ei tajuta spetsialistide kättesaadavust piirava tegurina mitte reaalse tööturu olukorra, vaid ettevõtte enda prioriteetide tõttu. See leiab kinnitust ka

intervjuudes, kus mitmed vastajad ütlesid, et ei soovi võtta lisariske ega tegeleda juhtimisest tulenevate ülesannetega (I3, I4) või palgata lähitulevikus lisatööjõudu, kuna hetkel on kõik vajadused kaetud (I5).

Uurimuses osalenud ettevõtjate hinnangul ei olnud arvete hilinemine või tasumata jätmine nende tegevust oluliselt takistav tegur, saades keskmiseks hinnanguks 2/5st. See tulemus viitab sellele, et nimetatud probleem ei ole Eesti kontekstis vaimse tervise teenuste pakkujate jaoks keskne murekoht. Tulemused on aga mõnevõrra vastuolus varasema kirjandusega, kus väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete kontekstis on maksekäitumisega seotud probleemid välja toodud kui oluline kasvupiirang (Kaarna et al., 2012). Võimalik seletus sellele lahknevusele võib peituda asjaolus, et paljude uuringus osalenud spetsialistide peamine tulu tuleneb lepingulistest suhetest riiklike või institutsionaalsete partneritega, kelle puhul on maksekäitumine enamasti stabiilsem ja etteennustatavam.

Ettevõtlusalaste teadmiste puudulikkus sai hinnanguid vahemikus 1 kuni 5 keskmiseks väärtuseks oli 3,4. Selline hajuvus viitab sektori sisemisele mitmekesisusele. Mõne ettevõtte jaoks on juhtimis- ja ärioskuste puudumine oluline takistus, teised ei pea seda oluliseks probleemiks, kuna hindavad enda oskusi adekvaatseteks. Näiteks väitis üks intervjuueeritav, et ta on ettevõtlusalaste koolitustega kokku puutunud (I1).

3.2.3 Empiirika osa järeldused

Avatud intervjuuküsimustele antud vastuste põhjal ilmnes, et vaimse tervise valdkonna ettevõtete kasvu piiravad eelkõige rahaline ebastabiilsus, finantsvahendite puudumine, riiklike lepingupartnerite kvalifikatsiooninõuded ning piiratud ettevõtlusalased teadmised. Enamik ettevõtteid tegutsevad osalise koormusega ja põhinevad ühe inimese tööle, mistõttu on ettevõtte kasvatamine keeruline. Märkimisväärseteks takistusteks peeti tööjõukulusid, maksukoormust ja turundusressursside nappust. Samuti toodi välja kasvumotivatsiooni puudumist ja soovi teha enda erialast tööd, mitte juhupositsioonist tulenevaid ülesandeid. Teenuse hinda ega vaimse tervise stigmat valdavalt oluliseks kasvutakistuseks ei peetud.

Likerti skaalal väidete tulemused kinnitasid intervjuudes esile tõusnud teemade olulisust. Kõige kõrgemalt hinnatud piiranguteks osutusid maksukoormus (keskmine hinnang 4.2), riikliku rahastuse piiratus (keskmine hinnang 4.2), tööjõukulude tase (keskmine hinnang 3.8.), ja ebapiisav reklaamitegevus (keskmine hinnang 3.6).

Empiirilise osa tulemused on suurel määral kooskõlas varasema teaduskirjandusega,

kus leiti samuti ettevõtete arengut piiravate teguritena finantseerimispiiranguid, maksukoormust, vähest turundusvõimekust, tööturuga seotud probleeme (sh tööjõukulud) ning ettevõtja isiksuslikke omadusi.

Erinevused läbiviidud intervjuude andmete ja varasema kirjanduse vahel ilmsesid peamiselt vaimse tervise seotud stigma, arvete tasumise probleemide ning tööjõupuuduse aspektides. Mitmed autorid on toonud esile, et viimastel aastatel on stigma märkimisväärselt vähenenud ning ettevõtjad ei näe seda enam olulise kasvupiiranguna. Samuti ei peeta tööjõupuudust oluliseks takistuseks, mis võib olla seotud asjaoluga, et enamik uuritud ettevõtetest ei kavatse lähitulevikus laieneda ega täiendavat tööjõudu värvata. Seetõttu ei tajuta spetsialistide kättesaadavust piirava tegurina mitte niivõrd tööturu tegeliku olukorra, vaid pigem ettevõtete enda prioriteetidest lähtuvalt.

Kokkuvõte

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli tuvastada peamised tegurid ja väljakutsed, mis piiravad vaimse tervise valdkonnas tegutsevate ettevõtete arengut ja kasvu. Uurimisküsimuste alusel käsitleti ka ettevõtete peamisi tuluallikaid ning arengut piiravaid tegureid.

Uurimisülesanneteks oli seatud:

1. Defineerida vaimse tervise ettevõtlus ning luua sellest Eesti tingimustes ülevaade.
2. Luua ülevaade ettevõtlust mõjutavate tegurite kohta varasema kirjanduse alusel.
3. Kaardistada võimalikud tuluallikad vaimse tervise ettevõtluse kontekstis Eestis.
4. Viia läbi intervjuud erinevate vaimse tervise ettevõtete juhtidega Eestis.
5. Teha järeldused millised tegurid piiravad vaimse tervise valdkonnas tegutsevate ettevõtete kasvu Eestis.

Töö teoreetilises osas käsitleti vaimse tervise mõistet ning täpsustati, mida käesoleva uurimuse kontekstis mõistetakse vaimse tervise ettevõtluse all. Lisaks kaardistati varasemate teadusallikate põhjal peamised ettevõtlust mõjutavad tegurid. Varasema kirjanduse põhjal ilmses, et ettevõtete arengut mõjutavad peamiselt, turundusvõimekus, finantseerimisega seotud piirangud ja tööturust tulenevad tegurid sealhulgas tööjõukulu. Teooriaosas anti ülevaade ka Eesti vaimse tervise ettevõtluskeskkonnast ja uuriti millised on antud valdkonnas tegutsevate ettevõtete tüüpilisemad tuluallikad.

Töö empiirilises osas viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud viie vaimse tervise valdkonnas tegutseva ettevõtte juhiga ning intervjuude põhjal teostati tulemuste analüüs.

Intervjuu koosnes nii avatud küsimustest, kui väidete hindamist Likerti skaalal.

Intervjuude avatud küsimustest tulemustest selgus, et ettevõtjate hinnangul on olulisemad kasvupiirangud rahaline ebastabiilsus, finantsvahendite puudumine, riiklike lepingupartnerite kvalifikatsiooninõuded ning piiratud ettevõtlusalased teadmised. Väidete hindamisel osutusid olulisteks järgnevad piirangud kõige olulisemateks: 1) kõrge maksukoormus, 2) riikliku rahastuse piiratus, 3) suured tööjõukulud, 4) ebapiisav reklaamitegevus. Samuti tõid mitmed vastajad välja, et vaimse tervise teenuste osutamise süsteem on Eestis killustunud ning puudub ühtne ja läbipaistev raamistik, mis toetaks sektori arengut.

Lähtudes intervjuudest Eesti vaimse tervise sektoris tegutsevate ettevõtete esindajatega, tuuakse lahendustena ettevõtlust piiravatele teguritele välja maksusoodustuste rakendamist vaimse tervise teenuseid pakkuvatele ettevõtetele, kvalifikatsiooninõuete üle vaatamist ning riikliku süsteemi loomist valdkonna parema toimimise ja vaimse tervise muredega inimeste huvides.

Lisaks ilmnes, et ebastabiilne ja vähene sissetulek on oluliseks takistuseks ettevõtlusega tegelemisel. Paljud vaimse tervise teenuse pakkujad tegutsevad ettevõtjatena üksnes seetõttu, et muul viisil pakutakse teraapia- ja nõustamisteenuseid vähe. Sageli toimub see tegevus põhikohaga töö kõrvalt, mis omakorda piirab ettevõtte arengupotentsiaali.

Uuringu tulemused on kooskõlas varasema teaduskirjandusega, kus on samuti esile toodud ettevõtete arengut piiravate teguritena finantseerimisega seotud piirangud, maksukoormust, turundusvõimekus, tööturust tulenevad tegurid sealhulgas tööjõukulu ja ettevõtja isiksuslikke omadusi.

Viidatud allikad

1. AS, I. K. (s.a.). IIZI Tervis—Ravikindlustus koos telemeditsiiniga | IIZI. IIZI.ee. Salvestatud 11. detsember 2024, (<https://iizi.ee/eraklient/ravikindlustus>)
2. Becker, S. J. (2015). Direct-to-Consumer Marketing: A Complementary Approach to Traditional Dissemination and implementation Efforts for Mental Health and Substance Abuse Interventions. *Clinical psychology : a publication of the Division of Clinical Psychology of the American Psychological Association*, 22(1), 85–100. (<https://doi.org/10.1111/cpsp.12086>)
3. CDC. (2024). Mental Health Stigma. *Mental Health*. Salvestatud 30. aprill 2025, (<https://www.cdc.gov/mental-health/stigma/index.html>)
4. Committee on the Science of Changing Behavioral Health Social Norms, Board on Behavioral, Cognitive, and Sensory Sciences, Division of Behavioral and Social Sciences and Education, & National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. (2016). *Ending Discrimination Against People with Mental and Substance Use Disorders: The Evidence for Stigma Change*. National Academies Press. (<https://doi.org/10.17226/23442>)
5. Danielle Ramo. (2019). Making a Mental Health Startup? How a Professional Can Help. *Hopelab*. Salvestatud 9. detsember 2024 (<https://hopelab.org/insight/making-a-mental-health-startup>)
6. EAS. (s.a.). VKE definitsioon. Salvestatud 2. mai 2025 (https://eis.ee/wp-content/uploads/2021/03/VKE_definitsiooni_selgitus.pdf)
7. Eneseabi. (s.a.). Mis on teraapiafond? Enesetunne. Salvestatud 11. detsember 2024, (<https://enesetunne.ee/leia-abi/mis-on-teraapiafond/>)
8. ER033: Registreeritud ja pankrotistunud ettevõtted || Näitaja, Tegevusala ning Vaatlusperiood. *Statistika andmebaas*. (s.a.). Salvestatud 7. november 2024, (https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__majandusuksused__ettevetluse-demograafia/ER033/table/tableViewLayout2)
9. ERR, A. A., Meliva meditsiinijuht |. (2023). Andreas Abel: Miks inimesed ei jõua vaimse tervise teenusteni õigeaegselt? ERR. Salvestatud 11. detsember 2024, (<https://www.err.ee/1609147141/andreas-abel-miks-inimesed-ei-joua-vaimse-tervise-teenu-steni-oigeaegselt>)
10. Fajarika, D., Trapsilawati, F., & Sopha, B. M. (2024). Influential factors of small and medium-sized enterprises growth across developed and developing countries: A

- systematic literature review. *International Journal of Engineering Business Management*, 16, 18479790241258097. (<https://doi.org/10.1177/18479790241258097>)
11. Farrokh, S., Kordnaeij, A., Hosseini, S. H. K., & Zali, M. R. (2016). FACTORS AFFECTING THE GROWTH OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES. (https://serialsjournals.com/abstract/62671_ch-9.pdf?.com)
  12. Kaarna, R., Masso, M., & Rell Mari. (2012). Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused. (https://eis.ee/images/doc/sihtasutusest/uuringud/ettevotlus/vke_arengusuundumused_uuring_2012.pdf)
  13. Kovess-Masféty, V., Saragoussi, D., Sevilla-Dedieu, C., Gilbert, F., Suchocka, A., Arveiller, N., Gasquet, I., Younes, N., & Hardy-Bayle, M.-C. (2007). What makes people decide who to turn to when faced with a mental health problem? Results from a French survey. *BMC Public Health*, 7, 188. (<https://doi.org/10.1186/1471-2458-7-188>)
  14. Labourot, J., Pinette, É., Giguère, N., Menear, M., Cameron, C., Marois, E., & Vachon, B. (2024). Factors affecting patients' journey with primary healthcare services during mental health-related sick leave. *Health Expectations*, 27(2), e14036. (<https://doi.org/10.1111/hex.14036>)
  15. Laherand, M.-L. (2010). Kvalitatiivne uurimisviis. *Kvalitatiivne uurimisviis* (lk 46).
  16. Mental health—Quick search results | Oxford English Dictionary. (s.a.). Salvestatud 10. detsember 2024, (<https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=mental+health>)
  17. Ohvriabi | Sotsiaalkindlustusamet. (2024). Salvestatud 10. detsember 2024, (<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/ohvriabi>)
  18. Ohvriabi seadus | Sotsiaalkindlustusamet. (2023). Salvestatud 10. detsember 2024, (<https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/ohvriabi-seadus>)
  19. Ohvriabi | Sotsiaalministeerium. (s.a.). Salvestatud 5. mai 2025, (<https://www.sm.ee/lapsed-ja-hoolekanne/vagivallaennetus-ja-ohvriabi/ohvriabi>)
  20. Parcesepe, A. M., & Cabassa, L. J. (2013). Public Stigma of Mental Illness in the United States: A Systematic Literature Review. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 40(5), 384–399. (<https://doi.org/10.1007/s10488-012-0430-z>)

21. Psychosocial Interventions for Mental and Substance Use Disorders: A Framework for Establishing Evidence-Based Standards (lk 19013). (2015). National Academies Press. (<https://doi.org/10.17226/19013>)
22. Pugh, T., Hatzenbuehler, M., & Link, B. (2015). Structural Stigma and Mental Illness.
23. Rowan, K., McAlpine, D., & Blewett, L. (2013). Access and Cost Barriers to Mental Health Care by Insurance Status, 1999 to 2010. *Health affairs (Project Hope)*, 32(10), 1723–1730. (<https://doi.org/10.1377/hlthaff.2013.0133>)
24. Section 8 PE Tables – Results from the 2018 National Survey on Drug Use and Health: Detailed Tables, Sections 1—3, SAMHSA, CBHSQ. (s.a.). Salvestatud 8. mai 2025, (<https://www.samhsa.gov/data/sites/default/files/cbhsq-reports/NSDUHDetailedTabs2018R2/NSDUHDetTabsSect8pe2018.htm#tab8-28a>)
25. Sotsiaalkindlustusamet. (2024). Sotsiaalse rehabilitatsiooni osutamise juhend. Salvestatud 10. detsember 2024, (<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/spetsialistile-ja-koostoopartnerile/teenuseosutajale/rehabilitatsiooniteenus-osutajale#teenuse-osutamine>)
26. Sotsiaalse rehabilitatsiooni teenus | Sotsiaalkindlustusamet. (2024). Salvestatud 10. detsember 2024, (<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/puue-ja-hoolekanne/sotsiaalne-rehabilitatsioon>)
27. Teraapiafond | Tervisekassa. (s.a.). Salvestatud 11. detsember 2024, (<https://www.tervisekassa.ee/teraapiafond>)
28. Tervise Arengu Instituut. (2023). Eesti rahvastiku vaimse tervise uuring. Salvestatud 10. detsember 2024, (https://www.tai.ee/sites/default/files/2023-03/RVTU_lyhikokkuvote_2023.pdf)
29. Tervise Arengu Instituut (2021). TAI uuring: täiskasvanud hindavad oma tervist varasemaks paremaks.
30. Tervise Arengu Instituut (2022). TAI uuring: Eesti rahvastiku vaimse tervise uuring. Lõpparuanne
31. Tervisekindlustus – Teie töötajate rahulolu jaoks | If.ee. (s.a.). Salvestatud 11. detsember 2024, (<https://www.if.ee/ariklient/kindlustused/tervisekindlustus>)
32. Traumast taastumist toetava vaimse tervise abi | Sotsiaalkindlustusamet. (2024). Salvestatud 2. mai 2025,

(<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/spetsialistile-ja-koostoopartnerile/teenuseosutajale/traumast-taastumist-toetava-vaimse-tervise-abi>)

33. Wakkee, Ingrid & van der Veen, Marijke & Eurlings, Willo. (2015). Effective Growth Paths for SMEs. *Journal of Entrepreneurship*. 24. 169-185. 10.1177/0971355715586894.

34. WHO. (2022). Mental health. Salvestatud 30. aprill 2025, (<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>)

LISA A.

Teraapiafondi rahastatavad teenused

Uuringud ja protseduurid	Tervishoiuteenuse kood
Kliinilise psühholoogi konsultatsioon eriarsti suunamisel	7607
Kliinilise psühholoogi kaugvastuvõtt eriarsti suunamisel	7633
Psühhoterapia seanss ühele haigele	7601
Kaugpsühhoterapia seanss ühele haigele	7630
Psühhoterapia seanss ühele haigele grupis (grupis kaks kuni kaheksa haiget)	7602
Kaugpsühhoterapia seanss ühele haigele grupis (grupis kaks kuni kaheksa haiget)	7631
Psühhoterapia seanss perele	7603
Kaugpsühhoterapia seanss perele	7632
Logopeediline uuring	7621
Logopeedi vastuvõtt	7628
Logopeedi kaugvastuvõtt	7629
Füsioterapia basseinis individuaalne (kestus 30 min)	7056
Füsioterapia basseinis grupis (kestus 30 min)	7057

LISA B.

Tervisekassa nõuded lepingupartnerile (Nõuded ruumidele)

Sotsiaalministri 21.09.2023 määrus nr 54 "Füsioteraapia, logopeedilise ravi ja psühholoogilise ravi iseseisev osutamine"				
	Täidab taotleja		Täidab inspektor	
	JAH/EI	Ruumi tähis ja pindala vastavalt lisatud ruumiplaanile	Täidetud + / täitmata - /	Märkused
§ 3. Nõuded füsioteraapia, logopeedilise ravi ja psühholoogilise ravi osutamise tegevuskoha ruumidele				
Ravi eesmärgil füsioteraapia, logopeedilise ja psühholoogilise ravi osutamise tegevuskoha ruumid (edaspidi ruumid) võivad paikneda tervishoiuteemuste osutamiseks projekteeritud ja ehitatud ruumides või muu otstarbega hoones				
Lükkumispuuduga inimestel on tagatud hoone/ruumi/tualettruumi kasutamise võimalus vastavalt ettevõtlus- ja infotehnoloogiainimestri 29.05.2018 määruse nr 28 „Puudega inimeste erivajadustest tulenevad nõuded ehitisele“ nõuetele.				
Ehustaja lubatakse ruume planeerida ehruumidest eraldatult, võttes arvesse järgmisi tingimusi:				
Ruumidesse on sissepääs eraldi ehruumide sissepääsudest. Kui oht patsientide privaatsuse rikkumisele on väike, võib sissepääs ravi osutamise ruumidesse olla ühise.				
Füsioteraapia, logopeedilise ja psühholoogilise ravi iseseisvalt osutamise tegevuskohas peavad olema vähemalt järgmised ruumid:				
1) vastuvõturuum (pindalaga 12 m ²)				
2) protseduuriruum 12 m ² (vajadusel)				
3) ooteruum (vajadusel)				
4) tualettruum				
Vastuvõturuum peab olema ravi osutamiseks vastava funktsionaalse lähendusega ning tagama patsiendi heaolu, privaatsuse ja konfidentsiaalsuse				
Personalile ja patsiendile on tagatud kohapeal isikliku hügieeni võimalused, vajadusel pesemisvõimalus				
Kõikides ruumides on nõutav loomulik või tehisvalgustus.				
Ruumides peab olema piisav ventilatsioon, arvestades võimalikku samal ajal ruumis viibivate inimeste arvu.				
Ruumides peab olema loodud tingimused, et hoida isikuandmetega andmekandjaid andmekaitse nõuetele vastavalt ning välistada kõrvaliste isikute juurdepääs infosüsteemides sisalduvatele isikuandmetele.				
Ruumides on olemas tingimused, et puhastada ja steriliseerida raviks rakendatavaid instrumente ja (treening) vahendeid.				

LISA C.

Tervisekassa nõuded lepingupartnerile (Nõuded ruumidele ja personalile)

§ 3. Nõuded füsioteraapia, logopeedi ja psühholoogilise ravi iseseisvalt osutamise tegevuskoha ruumidele	JAH/EI	Märkused	Täidetud + / täitmata - /	Märkused
füsioteraapia, logopeedilise ja psühholoogilise ravi iseseisvalt osutamise tegevuskohas peab olema järgmine sisseade:				
Ruumide sisseade peab olema inimestele ohutu ja vastama tööohutusnõuetele.				
1) toolid patsiendile ja tema saatjale;				
2) Lukustatav kapp dokumentide säilitamiseks või takistades muul viisil andmetele ligipääsemist või nende kaasa võtmist				
näitlikud õppevahendid patsiendiõpetuse läbiviimiseks (vajadusel)				
§ 4. Nõuded personalile				
Iseseisvalt võib füsioteraapiat ravi eesmärgil osutada isik, kes on füsioteraapia erialal omandanud vähemalt baka laureusekraadi või samaväärse kvalifikatsiooni				
Iseseisvalt võib ravi osutada isik, kelle kvalifikatsiooni tõendab kehtiv haridusel ja töökogemusel põhinev kutseaduse kohane vastav kutse (logopeed; psühholoog) või muu samaväärne pädevustunnistus.				

LISA D.

Intervjuu küsimused koos viidetega

Tutvumine:

1. Palun kirjeldage lühidalt oma ettevõtte tegevusvaldkonda ja kui kaua olete selle valdkonnaga tegelenud?
2. Kas töötate enda ettevõttes täiskohaga?
3. Milliseid vaimse tervise teenuseid teie ettevõtte hetkel pakub?
4. Millised olid suurimad väljakutsed seoses ettevõtte alustamisega?
5. Millised on suurimateks raskusteks kujunenud praegu?

Peamised tuluallikad:

6. Millised on teie ettevõtte peamised tuluallikad? (nt erakliendid, riiklikud lepingud, ettevõtted, kindlustusseltsid jms) (Tabel 4; Kovess-Masfêty et al., 2007)
7. Millised on peamised takistused riikliku rahastuse või riikliku lepingupartnerluste saamisel? (Tabel 4)

Peamised piirangud:

8. Kas teie ettevõttel on soov tulevikus kasvada või palgata lisapersonali? Miks? (Fajarika et al., 2024; Farrokh et al., 2016)
9. Millised tegurid on seni takistanud ettevõtte laienemist või uute töötajate palkamist?
10. Millised on peamised tegurid, mis võiksid teie arvates aidata teie ettevõttel kasvada?
11. Kui saaksite anda soovitusi poliitikakujundajatele, siis mida muudaksite vaimse tervise ettevõtluskeskkonnas?
12. Millised muudatused võiksid teie arvates parandada vaimse tervise teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti Eestis?

Väited Likerti skaalal (1-ei nõustu üldse, 2-pigem ei nõustu, 3- mõnevõrra nõustun, 4-pigem nõustun, 5-nõustun täielikult)

1. Meie teenuste hind on meie ettevõtte kasvule oluline piirang. (Tabel 1)
2. Vaimse tervise teenustega seotud stigma on meie ettevõtte kasvule oluline piirang. (CDC, 2024)
3. Riikliku rahastuse piiratus on meie ettevõtte kasvule oluline piirang. (Tabel 4)
4. Vaimse tervise spetsialistide vähesus on meie ettevõtte kasvule oluline piirang. (ERR, 2023)
5. Riiklikud regulatsioonid ja kvalifikatsiooninõuded on meie ettevõtte kasvule oluline piirang. (Beizitere et al., 2020; Fajarika et al., 2024)
6. Ettevõtlusalaste teadmiste ja oskuste vähesus on meie ettevõtte kasvule oluline piirang. (Fajarika et al., 2024)
7. Tööjõukulude tase on meie ettevõtte kasvule oluline piirang. (Beizitere et al., 2020; Kaarna et al., 2012)
8. Ebapiisav reklaamitegevus on meie ettevõtte kasvule oluline piirang. (Beizitere et al., 2020 ja Fajarika et al., 2024; Kaarna et al., 2012)
9. Maksukoormus on meie ettevõtte kasvule oluline piirang. (Beizitere et al., 2020; Kaarna et al., 2012)
10. Arvete hilinemine või tasumata jätmine on meie ettevõtte kasvule oluline piirang. (Kaarna et al., 2012)

LISA E.

Autori koostatud kutse intervjuule

Tere,

Olen Tartu Ülikooli majandusteaduskonna bakalaureuse astme tudeng ning olen kirjutamas oma lõputööd, milles uurin vaimse tervise sektori ettevõtete kasvu mõjutavaid tegureid. Töö eesmärk on tuvastada, millised tegurid ja väljakutsed takistavad antud valdkonnas tegutsevatel ettevõtetel kasvada.

Soovin töö raames läbi viia intervjuusid erinevate vaimse tervise ettevõtete esindajatega. Intervjuu kestaks kuni 30 minutit ning saaks toimuda videokõne teel või silmast silma, vastavalt sellele, mis Teile paremini sobib.

Lõputöös tagatakse ettevõtete ja isikute anonüümsus ning kasutatakse ainult intervjuudes saadud teavet ilma ettevõtteid otseselt tuvastamata.

Kas oleksite valmis intervjuus osalema?

Lugupidamisega,

Kaur Aluoja

LISA F.

Intervjuu briifingu tekst

Viin intervjuud läbi oma lõputöö raames, mille teemaks on "Vaimse tervise sektori ettevõtete kasvu piiravad tegurid". Uuringu eesmärk on paremini mõista, millised tegurid piiravad vaimse tervise valdkonnas tegutsevate ettevõtete arengut ja kasvu.

Intervjuu koosneb kahest osast:

- 1) Avatud küsimustest
- 2) Lühikesest Likerti skaalal hinnatavast küsimustikust

Intervjuu salvestan helifailina ainult info täpsemaks analüüsimiseks ja töötlemiseks. Salvestust kasutatakse ainult teadustöö eesmärgil ning kõik andmed, sealhulgas Teie nimi ja ettevõtte nimi, jäävad töö raames anonüümseks.

Kui teil on küsimusi või kahtlusi andke palun julgelt märku.

Kas sobib, kui ma nüüd intervjuud salvestama hakkan?

LISA G.

Avatud küsimuste osa peamised leiud

	I1	I2	I3	I4	I5
Intervjueeritav töötab enda ettevõttes täiskohaga	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah
Intervjueeritava haridus	Psühholoog-nõustaja magistrikraad	Sotsiaaltöötaja magistrikraad + pereterapeudi pädevuskoolitus	Sotsiaalteaduste magistrikraad + pereterapeudi pädevuskoolitus	Sotsiaaltöötaja magistrikraad + pereterapeudi pädevuskoolitus	Psühholoogia bakalaureus, Loovteraapia Magister, Magister juhtimises omandamisel
Pakutavad teenused	Psühholoogilise nõustamine, koolitused, kovisioon, supervisioon, psühholoogilise hindamine	Individuaalne, paari-, pereteraapia, koolitused, tugigrupid	Paari-, pereteraapia, vanemlusnõustamine, koolitused	Individuaal-, pereteraapia, sotsiaaltöötaja teenus, koostöö rehabilitatsiooniasutusega.	Psühhiaatri teenus, psühholoogi nõusamised, füsioteraapia, logopeedia, paari-, pereteraapia, koolitused, tugigrupid, rehabilitatsiooniteenused...
Ettevõtluse väljakutsed asutamisel	Raamatupidamine ja majanduslikud aspektid	Rahalised raskused sh: ruumide rent, vahendite soetamine, töötasu maksmine	Ettevõtlusteadumiste puudumine. Sundlus teha ise reklaami, koduleht, Facebooki leht jne	Raskused koostööpartnerite ja klientide leidmisel. Sissetuleku ebastabiilsus	Asutamisel väljakutseid ei olnud.
Suurimad raskused hetkeolukorras	1. Uute spetsialistide palkamine pole atraktiivne. 2. Ettevõtte on kõrvaltegevus	Laienemiseks vajamineva kapitali puudumine nt uute töötajate tööle	1. Turundus ja ettevõtte nähtavaks tegemine. 2. Klientide	1. Rahaline ebastabiilsus 2. Vajadus tegeleda kõrvaliste	1. Rahastuse vähesus. Osade teenuste hind on seatud riigi poolt ja ise hinda tõsta ei saa.

	põhitöö kõrvalt 3. Koostööpartnerite vähesus/ Eesti väike turg. 4. Riiklike lepingupartnerite saamise keerukus. 5. Klientuuri tagamise ebastabiilsus ka lepingupartnerite olemasolul.	võtmiseks või toodete arendamiseks	leidmine	ülesannetega nt majandusaruanded ja reklaamid 3. Puuduvad ettevõtlusalased teadmised 4. Tulust ilma jäämine juhul, kui klient ei tule kohale	
Peamised sissetuleku allikad	Riiklikud institutsioonid, erakliendid väiksemas osas.	Ohvriabi, KOV-id ja väiksemal määral erakliendid.	Enamasti erakliendid Koostöö KOV-idega	Teised ettevõtted, kes vaimse tervise teenust sisse ostavad Ohvriabi Erakliendid moodustavad väikese osa.	Valdav osa tulust tuleb riiklikelt lepingupartneritelt. Tervisekassa, Sotsiaalkindlustus amet, töötukassa, KOV-id Erakapital moodustab väikese osa.
Kasvu piiravad tegurid	Töövõime ajaline piiratus. Põhitööülesannete muutumise lisatöötaja palkamisel.	Kvalifikatsiooninõuete spetsiifilisus Lepingu olemasolu ei garanteeri kliente Tervisekassa ja töötukassa lepingute sõlmimise nõuded.	Kvalifikatsiooninõuete spetsiifilisus Turundus ja ettevõtte nähtavaks tegemine. Klientide leidmine.	Kliinilise psühholoogikutse olemasolu puudumine Rahaline ebastabiilsus Kõrvaltegevustega tegelemine nt aruanded, reklaamid jms.	Sõltuvus riiklikest lepingupartneritest. Lisapersonali palkamisest tekiks vajadus uute ruumide järgi. Motivatsiooni puudus laienemiseks.
Mis võiks kasvu soodustada?	Püsiv klientide voog ja stabiilsus.	Riiklike kvalifikatsiooninõuete üle	Lisaõpingud, Koostööpartne	Rahalise stabiilsuse tekkimine	Kas riikliku rahastuse suurenemine või

Ettepanekud vaimse tervise ettevõtlusvaldkonnas soodustamiseks ja teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamiseks	Teenuste süsteemsem rahastamine riiklikul või KOV tasandil.	vaatamine ja teenusepakkujate ringi laiendamine	rite leidmine.	ettevõttes.	erakapitali suunas liikumine. Erakapitali kaasamine vajab rohkem tööd ja on ebastabiilsem
	Maksusoodustused vaimse tervise ettevõtetele	Ühtsem süsteem abivajajate suunamiseks.	Laiendada arusaama vaimse tervise spetsialistidest.	Lepingupartnerid võiksid tasustada ka kliendi eest, kes ei ole kohale ilmu.	Suurem riiklik rahastus. Tööjõudu on, aga rahastuse piirangud on takistavad.
		Kvalifikatsiooninõuete ülevaatamine.	Pereterapeudi õppe väärtuse võrdsustamine psühholoogiga riiklike lepingupartnerite puhul.	Spetsiifilised koolitused vaimse tervise valdkonnas tegutsevatele ettevõtjatele.	
			Tunnustada rohkem pereteraapia vajalikkust ja selle rolli lapsevanemate ja laste toetamisel.	Ühtsed ja kontrollitud teenusepakkujate nimekirjad.	
				Lihtsam ja läbipaistvam info kättesaadavus klientidele.	

Summary

The aim of this research was to identify the main factors and challenges limiting the development and growth of companies operating in the field of mental health. Based on the research questions, the study also examined the main sources of income for these companies and the factors influencing their development. The research tasks were defined as follows:

1. To define mental health entrepreneurship and provide an overview of it in the Estonian context.
2. To create an overview of the factors influencing entrepreneurship based on previous literature.
3. To map possible sources of income in the context of mental health entrepreneurship in Estonia.
4. To conduct interviews with owners of various mental health companies in Estonia.
5. To draw conclusions about the factors limiting the growth of companies operating in the mental health sector in Estonia.

The theoretical part of the thesis examined the concept of mental health and clarified how mental health entrepreneurship is understood in the context of this study. In addition, the main factors influencing entrepreneurship were mapped based on previous academic sources. The theory section also provided an overview of the Estonian mental health business environment and investigated the typical income sources for companies operating in the sector.

In the empirical part of the study, semi-structured interviews were conducted with owners of five companies active in the mental health sector, and an analysis of the results was carried out based on these interviews. The interviews included both open-ended questions and the evaluation of statements on a Likert-type scale. The results of the open-ended questions revealed that, according to the entrepreneurs, the main growth limitations are financial instability, lack of funding, qualification requirements of state contract partners, and limited entrepreneurial knowledge. In the evaluation of statements, the most significant constraints were identified as high tax burdens, large labor costs, limited state funding, and insufficient marketing activities. Several respondents also pointed out that the system for providing mental health services in Estonia is fragmented and lacks a unified and transparent framework to support the sector's development.

The entrepreneurs' proposals included, among others, the implementation of tax

incentives for companies offering mental health services, a review of qualification requirements, and the creation of a national system to better support the functioning of the sector and serve the interests of people with mental health concerns.

Furthermore, unstable and low income emerged as a significant obstacle to engaging in entrepreneurship. Many mental health service providers operate as entrepreneurs solely because therapy and counseling services are otherwise insufficiently available. This activity often takes place alongside full-time work, which further limits the development potential of the company.

The findings of the study are consistent with previous academic literature, which has also highlighted tax burdens, difficulties in identifying target markets, entrepreneurs' personal characteristics, and the challenge of finding suitable cooperation partners as key factors limiting business development.

This study is important as mental health is a critical societal issue and access to effective mental health services is essential for the well-being of the population. By identifying the structural and economic barriers faced by mental health entrepreneurs in Estonia, the research offers valuable insights for policymakers, individuals seeking mental health support, and professionals working in the sector. It highlights the specific challenges that hinder the growth of mental health enterprises.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaur Aluoja,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Vaimse tervise sektori ettevõtete kasvu mõjutavad tegurid Eestis”

mille juhendaja on nooremlektor Piia Vettik-Leemet,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kaur Aluoja

06.05.2025